

MEHMET ÖZKAN ŞÜKÜRAN

Evdeki Israr

deneme

Bir şeyleri söke söke elde etmenin öfkesine...

İçindekiler

Açık Oda: Dil ve Yazı

Sığınaklara Mahkûm Olmamaya Dair.....	11
İçeriden Mayınlama: Minör Edebiyat Çerçevesinde Dokundurmalar.....	19
Tanımadan Tanınmaya, Felaketten Anlatıya Dilin Şıfası.....	35

Kapalı Kapı: Yazar ve Şair

Zamanlarının Çocuğu Olarak Sanatçı.....	45
Karanlıkta Edebiyat.....	52
Umut için Bir Barınak.....	60

Koridor: Okur ve Eleştiri

Unutmanın Ağrısıyla Okumak.....	69
Eleştiri Israrı	75
Eleştiri Israrı II	82
Gözetim Çağında Şiir Yapıtı.....	86
Patates ve Şiir	92

Eşik: Engel ve Endişe

Vasatlık Endüstrisi.....	101
Dikkat ve Edebiyat.....	107
Haset yahut Ötekinin Varoluşuna Muhalefet	114
Hınç ve Teslimiyet Suçu.....	122
Gerçeğin Hafiyesi: Yalan.....	128

Açık Oda: Dil ve Yazı

Sığınaklara Mahkûm Olmamaya Dair

“Artık bir yurdu kalmamış kişi için yaşanacak bir yer olur yazı,” diye söz ediyordu *Minima Moralia*’nın yazarı Wiesengrund-Adorno, metinde ev kurmaya çabalayan yazara dair. Demek metinden bir ev kurabilir, tıpkı eski baba evi gibi gereksiz eşyalarla da doldurabilirsiniz bir ikinci hayatınızı. Yaklaşık yüzyıl sonra “Evi dağılanın yurdu genişler mi?” sorusunu Latife Tekin’den ödünç alarak bir bütün ortaya koyan, popüler kültür ürünlerinden, felsefeye, edebiyata, sinemaya uğrayarak *İkinci Hayat*’ta cevabın peşine düşen Gürbilek, sorudaki kaybın (dağılan ev) ve imkânın (genişleyen yurt) iki kutbunda geniş bir yol alıyordu. Patikaları genişleten, yeni tali yollar inşa eden, oraya uğrayıp başlangıca geri dönen bir metin (bir ev) kuruyordu.

Böylece, “Yazı bir iletişim aracıdır,” söyleminin karşısına “İletişim mekânıdır,” cümlesini koyduğumuzda, “Hatta düpedüz bir buluşma mekânı, insanın insanla konuştuğu, bir ev inşa ettiği, misafir ağırladığı bir alan ya da imar girmemiş bir arazidir,” dediğimizde bir yurdu öncelemiş oluruz. Her şeyden önce bir yerlilik payesi kazandıran, yerleşikliği sağlayan bir yurt. Peki, yazıdan önce bir eviniz var, diyelim. Bu ev sizin anadan, atalarınızdan kalan onların büyük bir mücadeleyle, güçle inşa ettiği bir ev olsun. O evden kaçtığınız-

da, Portbou'da evinden uzakta ölen Benjamin'in, otuzlarında "Eve Dön! Her Şey Affedildi" başlığıyla yazdığı fragmandaki "Hiçbir zaman telafi edemeyeceğimiz bir şey vardır. On beşimizdeyken evden kaçmamış olmak," cümlelerine uymayı bir an düşündüğünüzde yakanızı bırakmayan şeyler olsun. O kaçmakla kalmak arasında sıkışıp kaldığınız ve yirmili yaşlarınıza dönüp baktığınızda oradan ne ayrılabilmiş ne de kalabildiğiniz evin artık eski sıcaklığı vermediğini, sizi bağrına basıp kucaklamadığını, besbelli ki sizi incitmediğini de bildiğiniz bir eşiktesiniz, diyelim. Böyle bir ara bölgede yazıyla bir ev inşa etmek pek çokların yazgısına dönüşmüştür zamanla. Kaçmanın, tersyüz etmenin büyük bir irade gerektirdiği, çoğu zaman da başarısızlığa mahkûm olduğu bir yazgı.

Şu var ki, edebiyatın yersizliğe verdiği, birbirinin yerine geçen, değişen önemli yanıtlar bulunmakta. Yazıyı yurt, dili toprak, edebiyatı ülke kılmak. Evin arkadaki küçük odasında sözcüklerle yirmilerinde bunları inşa etmeye, kılmaya çalışmak. O ev dağılmasın için, için için sözcükleri dizip, paragraflardan payandalar oluşturan o mukim kişinin sınırda yaşama hâli. Evinden kaçmakla kalmak arasında bir tercih yapmamak için didinip duran evin küçük odasının sahibi. Küçük oda? Yer yer girebildiği, onun olmayan, evin bir odası, uzantısı ve diğer ev sakinleriyle paylaşılan bir oda. Woolf'un "kendine ait bir oda"sı gibi olmayan bir oda. Ama bir dilin içinde yurtsuz, evsiz kalan bu ara eşikteki yazar, o dili kendinin kılmak, kendi "özdilinin göçebesi, çingenesi" olduğu için "sığınacak yer arayan bir köpek, yuva yapan bir fare gibi yazma"ya** başlar. Fakat beri tarafta evden kaçmakla kalmak

* Walter Benjamin, *Son Bakışta Aşk: Walter Benjamin'den Seçme Yazılar*, haz. Nurdan Gürbilek, Metis Yayınları, 2012, s. 51.

** Gilles Deleuze & Félix Guattari, *Kafka: Minör Bir Edebiyat İçin*, çev. Işık Ergüden, Dedalus Kitap, 2015, s. 49.

arasında kalakalmış, Ece Ayhan'ın deyimiyle söylersek, o cehennette yazıya sığınmış olmak çoklarının bugün yazgısı. Bir varlık mücadelesi. Pek iyi de kimdir bunlar? Kendi dilinde yazamayanlar, bir imkânsızlıkla başka bir dile sığınıp onu toprağı kılmaya çalışanlar. Sığınacak tek bir delik kalmadığı için dünyada, bir delik bulmaya çalışan fare, sığınacak bir kovuk arar gibi yazan kimseler. Yahut yazıdan başka sığınacak bir yeri olmayanlar. Önünde, üstünde durduğu, içine girmek istediğı haritanın boydan boya yasaklarla kaplandığını görür bir an. Ama artık ana evinin (yurdunun) bahçesine bir ev yapmayı reddeden, bununla kalmayıp haritanın tamamını kaplayan iktidar sahipleriyle karşılaşır. Yazar kaçacak yer arar ama haritada bir yer yoktur. En azından üstünde. Altından toprağı eşeleyerek, yazıyla tünel açmak durur karşısında. Haritanın altını üstüne getirmek, alttan bir üst inşa etmek.

Yerinden edilmenin telafisinin olmaması, yuvadan uzaklaşmanın düşünsel imkânları yeni dilin içinde bir yerleşikliği değil, bir çıkışı imliyor. Bu çıkış, sindirilmesi zor, haritanın üstüne boydan boya serpilen yasakları aşındıran bir yuva inşasını mümkün kılıyor. Buna kapı aralayan en mühim meselelerden biri belki de şu: dilin bir imkânsızlıkla kendini duyurmasının, yuvaya giden yollarda aşına olunanları ilk etapta elemine etmesi. Bu ne demek? Hazır düşünce kalıplarına, şaşırma imalarına, heyecanlara, hislenmelere mesafe alma zorunluluğı. “Yola çıkarken bu durumlara mesafeli yaklaş,” ikazı yazarın kendi kendine hatırlattığı, sürekli baktığı bir ajandaya dönüşür zamanla. Bir yurdun olmayışı, yurdu olan okurun talebini başka bir kanaldan arz etmeye yol açmıştır, başka bir kenar bölgeden sahaya girmeyi gerekli kılmıştır. Böylece kendi sınır çizgisini, çemberini genişleten yazar, kendi halkını da yaratmış olur zamanla. Yurt (dil) sizin olabilir

ama ben sizden çok daha yerleşmişim. Haritanın üzerine serpilmiş, giyotini elinde bulunduran siz olabilirsiniz ama sizin silah olarak kullandığınızı, yani sizin silahınızı sizden daha iyi kullanıyorum. Siz haritanın üzerinde serpilmek adına kullandınız; bense onu bu kez, haritanın üzerindeki yerinizden sizi etmek üzere, sizi sizden kurtarmak üzere kullanacağım. Sığınakları yok edip, herkesi düze, yatay bir çizgiye, herkesin herkesle eşitlendiği bir agoraya çıkaracağım. Yani ikinci yurdun bir hücreye dönüştüğünü gören akıl, onun dışına kaçmaya, bunu denemeye koyulacaktır.

Eviden uzaklaşmanın, bir kere kaçmış olmanın, zorunlu bir şekilde ya da tercihen, telafi edemeyeceği şeyler de var. Eve kesin ve tam dönüşün mümkün olduğu durumda dahi eşğin üstünden öteye uzanamamasıdır yazarın. Bir kere kaçmış olmak, sırt çevirmiş olmak güven ve sıcak yuva ilişkisini tersyüz eden bir durum. Dönülen yer, bizim olmaktan çıkmıştır çoktan; döndüğümüzde aynı kişi değildir artık. Dönüş, bizim kendi adımızı, kendiliğimizi, adımlarımızı, hızımızı değiştirmiştir. Kalanlarla aynıyumdur ama onlara yabancıyumdur da – ben bir başkasıdır artık. Eve dönüyorsunuz ama artık evimiz olmayan bir eve. Kaçılan yere, kovulmak üzere kapı dışarı edilme tehlikesini de taşıyıp getirerek.

Eve dönüş var mı ya da yeni bir ev, bir ikinci hayat?

Bir yazar tanıdım. Evinden kaçıp tekrar evine jübileyle döndüğünü söyleyen bir yazar. Evde olmayanlara tuhaf bir serzenişle bakıyordu. Evinden (dilinden) uzakta kendine bir yurt bulmaya çalışan, bir yurt inşa eden yazarların herhangi bir başarısı durumunda, kalınan yurdun aldaticı olduğunu, onun olmayan bir yurda onu inandırdıklarını, bunun bir aldatmaca olduğunu, ev sahibinin sahibi olmadığı, içini

boşaltmaya çalıştığı evin kapısını onlara açarak onları ehli-
leştirdiğini her fırsatta dile getiriyordu. Peki, bunun sebebi?
Yurda asıl dönüşün, yerliliği, hiç gitmemiş gibi olmayı müm-
kün kılmayışı olabilir mi? Dönüşün baştan bir “geri” sıfatıyla
tamamlandığı bu durumda yazarın asıl serzenişi ve öfkesi iki
yurdun da dışına atılması? Evinde olmayanlara, ne yaparsa-
nız yapın o haritanın altını üstüne getiremezsiniz, başarınız
ve başarısızlığınız o evin (dilin) asıl sahiplerinin hoşgörüsü-
ne ve onlara ne kadar yarandığınıza bağlı, demek için, baş-
tan bir yurdu olmayı imkânsızlaştırmak, yerleşikliği kırmak
başka bir ifadeyle çabayı ıskarta hâline getirmek dürtüsüyle
harekete geçirir tüm radar mekanizmalarını. Oysa evini terk
etmişindir, artık sahibi gibi davranmanın lüzumu yoktur.
Öyle olduğunda hâlâ, terk edilen bir evin öznesiymiş gibi
kendine paye biçmek, haritanın üzerinde durma isteği dönü-
len yerden bir pişmanlığı haber veriyor gibidir. Başarı efen-
dinin bahsettiği bir lütuf, başarısızlık efendinin adaletsizliği.
Kendisine yönelttiği öfkeyi (geri dönüşün ağır vebali, yerleşik
olmak istediği dilde yerleşik kalamamanın sancısı) başkası-
na yönelterek bir arınma ihtiyacı hissetmek istemesi. Önceki
varlığına sırt çevirememiş olmanın tamamlanmak bilmeyen
yarımlığı. Elinde bir çekiç, her yerde bir çivi gören, kapana
düşen bir yazar. Oysa yıkıntılar arasından yükselen o eve dö-
nüşünde, yıkıntıları diken bir çabanın parçası olarak kaldı-
ğında bir kapana düşmeden gerçekleştirdiği yürüyüşünü an-
lamlı bir eyleme dönüştürebilirdi. Bir dilden diğer dile olan
göçte, diğerlerine bir kapı aralayabilirdi. Kapana kapılmak ve
kapılmamak arasındaki o ince çizgi.

Bu anlamda, bir mayınlı bölge üzerinde evini inşa eden
yazarın, kendi dilinden, habitusundan bir şeyler koyarak ör-
düğü yerde, yürüyüşünde kapana düşmeden dolaşabilmesi